

Ἄλλ' ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου πάσαι τὰς ἑλληνικὰς συνέθιψεν ἐλπίδας, ἣ δ' ἐν βαρβάρῳ χώρῳ κηδεῖα του προσιωνίζετο τὴν δύσποτον μοῖραν, ἣτις ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἣτοι τὴν ἐκβαρβάρωσιν τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ ὠραίου, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἐλευθερία ἐσίγησεν, ἀλλ' ἡ δόξα οὐδόλως ἔμεινεν αὐτῇ εἰς παραμυθίαν. Σελευκίδαι, Πτολεμαῖοι, Ἀντίπατροι καὶ ἄλλοι δυνάσται, Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ διηρημένοι καὶ ἀλλήλοις ἢ πολεμοῦντες ἢ ἐρίζοντες, ἠτοίμασαν ἑαυτοὺς εἰς τὸ δουλωθῆναι ὑπὸ τῶν Σκηπιάνων, καὶ τῶν Γλαβριάνων, καὶ τῶν Μουκίων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ ἱεροσυλήθησαν ὑπὸ τοῦ Σύλλα. Ἡ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐποχὴ ὑπερῆε σταῖρα κατὰ μεγάλους ἀνδρας· ὁ Πολύβιος, ὁ Ζήνων, καὶ ὁ ἔσχατος τῶν μεγάλων Ἑλλήνων, ὁ Φιλοποίμην, ἰδοὺ τὰ μόνα τρεῖς πρόσωπα εἰς ἃ μετὰ συμπαιδείας ἀναπαύεται ὁ τὸν μικρὸν αἰῶνα ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δουλώσεως τῆς Ἑλλάδος μελετῶν. Μετὰ τοῦ τελευταίου καταπίπτει ἡ σκηνή, τὸ δράμα τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου περαιοῦται ἐν τῇ οἰκτρῇ καταστροφῇ τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς ὁποίας ἐπίπταται ὁ ἀετὸς τῆς Ῥώμης, ἀετὸς ὅμως ὅστις ἐμελλε νὰ πέσῃ τραυματίας μὲν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν Φάρσαλον, νεκρὸς δὲ παρὰ τὴν ναῦν τοῦ Αὐγούστου εἰς τὸ Ἄκτιον. Παράδοξος μετεωρισμὸς τῆς τύχης! ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ ἡ Ῥώμη χαλκευομένης τὰς ἰδίας τῆς ἀλύσεις ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγενῶς ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐπιβούλως δουλωθείσης μητρὸς τῶν φώτων.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 323—327.)

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν διήμερον ἐν Καίρῳ διατριβῆν μου, ἐπέλιπέ με ὁ χρόνος νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ περιερ-

1789 κατέβαλε τὸν θεμέλιον λίθον, ὁ δὲ Ναπολέων ἐπέθετο τὴν στέγην. Ἡ Γαλλικὴ φιλολογία ἦν πλουσία· ὁ δὲ III αἰὼν καὶ οἱ τολμηροὶ αὐτοῦ καινοτόμοι ἐν τε φιλοσοφίᾳ καὶ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ ἀνεξωπόρησαν τὸ ἀποσθῆνον πῦρ τῆς Γαλλικῆς εὐφυίας, οἱ δ' ἄνδρες πρὸς οὓς ὁ Ναπολέων διεπιστεύθη τὴν σύνταξιν τῶν νόμων ἦσαν αἱ μαθηταὶ τοῦ Domini καὶ Pothier, οἱ διδάσχοι τοῦ Lhopital καὶ D' Aguesseau Ὁ Tronchet, ὁ Bigot de Préameneu, ὁ Portalis καὶ ὁ Treillard ἀνεδείχθησαν ἄνωγ ἀξιοὶ τῆς μεγάλης ἐντολῆς ἣς ἠξιώθησαν. Ἡ πτώσις ὅμως τοῦ Ναπολέοντος ἀνώρθωσε τὸ βῆμα, ὁ δὲ Dupin ἤθελε γενῆ ὁ Παπινιανὸς τῆς Γαλλίας ἀνμὴ τὰς ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ βήματος ἐθήρευε δάφνας. Ὁ Troplong, ὁ Toullier, καὶ ἄλλοι μακρὰν τῆς πολιτικῆς τύρβης μείναντες προεξάρχουσι τὴν σήμερον κατὰ τὴν νομικὴν ἀπιστήμην.

γότερα, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ ἐκεῖ τὴν 10 Ἀπριλίου. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ὅτε κατὰ πρῶτον ἀνέβην εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀθηναί, ἀρρήτον εὐλαθείας αἰσθημα μ' ἐκυρίευσεν αἴφνης ὄλον, καὶ ἐφοβούμην μὴ πατῶν ἐντονώτερον τὸν πόδα πατήσω ἱερόν τι λείψανον. Πολλάκις, ἐνῶ περιφερόμην κατὰ τὴν Πνύκα, ἀνεχαιτίζοντο αὐθορμήτως καὶ τὸ βῆμα καὶ ἡ πνοή μου ὅπως ἀκούσω τὴν μελιζύτον τοῦ φιλοπάτριδος ῥήτορος φωνῆν, ἢ ἐνῶ ἐκάθημην μεταξὺ σιωπῆς ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐξηκοντίζοντό μου ἀτενῆ τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Σκρωνικὸν ἵνα θαυμάσωσι τὰς διακοσίας τριήρεις, ἐφ' αἷς ἐσεμνύνετο ὡς ἐπὶ μεγίστη πόλει τῶν Ἑλληνίδων τοῦ Μιλτιάδου ὁ ἐφάμιλλος. Ἐνόητε δὲ καὶ τῶν εὐσεβῶν φιλοπατριμόνων τὸν ἀριθμὸν ἠῆξησα, κατακυλισθεὶς ἐκ τοῦ ὀλισθηροῦ ἐκεῖνου βράχου, οὐ τινας τὴν ἐπιφάνειαν ἐλέειναν ἑκατοστῆς γεννητῶν καὶ μυριάδες ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀλλὰ τὸν ὅποιον κατέλιπεν ὀρφανὸν ἢ κενοσπουδῆς τῶν νεωτέρων Ἀθηναίων φιλοπραγμοσύνη, ἢ ἀνηλεῶς καταπνίγουσα καὶ τὴν ἀνωστέρην τῶν τέρφσεων.

Ὁμοιον αἰσθημα κατέλαβέ με καὶ ὅτε πρό τινων ἡμερῶν καὶ σήμερον ἀνέβην εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Σατώστριος. Αἱ ἀναμνήσεις μάλιστα ἐνταῦθα συζέουσαι εἰμὴ λαμπρότεραι, βεβαίως ὅμως πολυπληθέστεραι καὶ ποικιλότεραι. Ἐνταῦθα, ἐν τῇ χώρῳ ταύτῃ, ἀνέλαμψε περιθάλπη ὁ πυρὸς ὁ διασκορπίσας ἀκτῖνας ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, πυρὸς ἀφοῦ ἐδανείσθη ἄφθονον φῶς καὶ αὐτῇ τῶν ἐπτὰ σοφῶν ἡ μήτηρ. Ἐν Αἰγύπτῳ ἐνεπνεύσθη ὁ Μουσαῖος καὶ ὁ Ὀρφεὺς, τῆς Αἰγύπτου τοὺς νόμους ἐμελέτησαν ὁ Σόλων καὶ ὁ Λυκοῦργος, εἰς τὰ βάθη τῆς αἰγυπτίας φιλοσοφίας εἰσέδυσαν ὁ Θάλης, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Πυθαγόρας, αἱ τέχναι τῆς Αἰγύπτου ἠκόνισαν τὴν σμίλην τοῦ Δαιδάλου καὶ τοῦ Μελάμποδος, εἰς τοῦ αἰγυπτίου Νεῖλου τὰ ὕδατα κατέβησαν οἱ πατέρες τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ποιήσεως, καὶ « σχεδὸν πάντων τῶν θεῶν τὰ οὐνόματα ἐξ Αἰγύπτου ἐλήλυθε εἰς τὴν Ἑλλάδα. » Ἡ Ἰουδαία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Παρσία, ἡ Ῥώμη, ὁ νεώτερος κόσμος εἰς Αἰγυπτὸν ἀπέστειλαν τοὺς ἐνδοξοτάτους τῶν ἰδίων πολιτῶν, τὸν Μωϋσῆν, τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν Καμβύσην, τὸν Κίσαρα, τὸν Σκλαδίνον, τὸν Ναπολέοντα· τὴν Αἰγυπτὸν καθηγίασεν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ διαδραματίσθησαν διὰ σταυροφοριῶν καὶ μαρτύρων καὶ ἐνθέρμων τῆς νέας θρησκείας διδασκάλων καὶ ὁπαδῶν ἔργα ὑποστηρίζοντα διαφερόντως τὴν θρησκείαν αὐτήν. Ὁποίων καὶ ὁπόσων ἀναμνήσεων συβρόσῃ! Ἰδοὺ οἱ φοίνικες τῆς Γραφῆς, ἰδοὺ αἱ κάμηλοι τοῦ Ἀβραάμ, ἰδοὺ αἱ βάρεις τοῦ Ἡροδότου, ἰδοὺ Ῥεβέκκα δροσίζουσα στόμα διψῶντος, ἰδοὺ τὸ δένδρον ὑφ' ὃ ἐκάθησεν ἡ Παναγία, ἰδοὺ ἡ

πανάρχαιος αἰγυπτίαι συκάμινος « ἢ ἀπὸ τοῦ ξύλου
καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν ἐπικαρπίων φέρουσα τὸν καρπὸν, »
ἰδοὺ ἡ ἔρημος, ἰδοὺ ἡ ἄμμος! Καὶ σοφίας καὶ θρη-
σκείας καὶ δικαιοσύνης καὶ πλεούτου καὶ ἐμπορίας
καὶ κατακτήσεως καὶ τῆς γλώσσης αὐτῆς ἐνθυμή-
σεις δεικνύουσι πρὸς τὸν Ἕλληνα τὰς πρὸς τὴν Αἴ-
γυπτον πολλὰς σχέσεις τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Παν-
ταχοῦ ἐν αὐτῇ εὕρισκει ὁ Ἕλληνας

« Tongues in the trees, hooks in the running brooks,
Sermons in stone, and good in every thing. »

Οἱ πρόγονοι ἡμῶν εὐλαβοῦντο τὴν Αἴγυπτον ὡς μη-
τέρα θρησκείας, σοφίας καὶ τεχνῶν ἅμα δὲ καὶ τύ-
πον ἀγαθῆς κυβερνήσεως, καὶ σέβας ἔτρεφον πρὸς
τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δυνάμεως. Ἀπὸ δὲ
Ἡροδότου καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ Ἐκαταίου τοῦ ἐκ Μι-
λήτου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, πάντες οἱ ἐπι-
σκερθέντες τὴν Αἴγυπτον περιέγραψαν ἐνθουσιῶντες
τὰ ἀνεξάντλητα αὐτῆς θαυμάσια. Ἔτι καὶ κατα-
τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐγένετο λόγος περὶ τῶν
πυραμίδων, ὡς ἄλλων πυλῶν χώρας περιεχούσης
τεράστια· οἱ δὲ νεώτεροι περιηγηταὶ ἐξέστησαν ἰδόν-
τες τὰ παρὰ τὸν Νεῖλον ἐρείπια, ὡς ὅσα ἀγνώστων
πόλεων κείμενα. Ἡ γεωργία, κατὰ τὴν ἀνέκαθεν
πραδαδεγμένην δόξαν ἐπενοήθη τὸ πρῶτον ἐν Αἴ-
γύπτῳ·

• Primus aratra manu solerti fecit Osiris
• Et teneram ferro sollicitavit humum, »

οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῆς ἀροτρον ἀντὶ σκήπ-
τρου ἔφερον ἀνά χειρας. Ὅτε ἡ ἱστορία ἤρξατο νὰ
διαφωτίζη τὴν πρώτην τοῦ κόσμου ἡλικίαν, εὔρε
τὴν Αἴγυπτον ἔχουσαν ἤδη τὴν τριπλῆν δόξαν τοῦ
πολιτισμοῦ, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐνῶ ἡ
Εὐρώπη κατωκεῖτο ἔτι ὑπὸ ἀγρίων πλανήτων καὶ
γυμνῶν, ἐνῶ κατὰ τὰ ἀχρῆ τῆς Ἀσίας κρᾶτη ἐνη-
πιάζον αἱ κοινωνίαι, ἐκείνη ὑπὸ τὸ σκήπτρον ἰσχυ-
ρῶν μοναρχῶν προέκοπτε καὶ ἤμαζεν. Ἡδουομένη
ἅμα δὲ καὶ διδασκομένη ἤκουεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς
Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τὰς περὶ Αἰγύπτου διηγήσεις
τοῦ ἀκριβολόγου ἱστορικοῦ, ὅς τις συνήρμωσεν ἐπιτη-
δεῖως τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως μετὰ τῶν νόμων, τῶν
ἐθίμων καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν.
Ποταμοὶ, τῶν ὁποίων τὰς πηγὰς οὐδέποτε εἶδε θνη-
τοῦ ὀφθαλμὸς, δάσεις, ὅπου ἐπικρατεῖ αἰώνιον ἔαρ,
ὄρη, τὰς κορυφὰς κρύπτοντα μεταξὺ νεφελῶν, ὑπό-
πτεροι δράκοντες καὶ ἄλλα θηρία, κατοικοῦντα τὰς
ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ προαιωνία
ἀρχαιότης δυναστειῶν, καὶ θεομοὶ καὶ ἕξεις παράδοξοι,
καὶ μυστηριώδης θρησκεία, καὶ κολοσσιαῖα μνημεῖα,
καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ, πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα ἐξυ-
φασμένα διὰ τῆς ἀφελουῆς ἀλλ' ἐπαγωγστάτης γρα-
φίδος τοῦ Ἡροδότου, ἐξήπτον τὴν φαντασίαν καὶ ἠ-
ρεθίζον τὸν θαυμασμὸν τῶν ἡμετέρων προγόνων.

Ἀλλὰ πῶς τοιοῦτοι καὶ τοσοῦτοι θεομοὶ, πῶς
τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἀρχαιότης, δὲν περιέσωσαν
τὰ κυριώτατα κἄν τῶν ἐθνικῶν γνωρισμάτων; Καὶ
ἡ Ἑλλὰς ὑπέστη μυρίας ἀλλοιώσεις καὶ ἀνατροπὰς,
καὶ εἰς αὐτὴν εἰσέβαλον καὶ ἐν αὐτῇ ἐδυνάστευσαν
ἔθνη ξένα καὶ ἀλλόγλωσσα· καὶ ὁμοῦς ἡ γλῶσσα
ἐπέπλευσεν ἐπὶ τῶν μεγάλων κατακλισμῶν, καὶ ἐπέ-
πλευσε τηροῦσα τὸν καθόλου αὐτῆς χαρακτῆρα, ὡς
ἐπὶ Ἡροδότου καὶ Ξενοφῶντος. Αἱ δύο περὶ Πάριδος
ἐπιστολαὶ, τὰς ὁποίας ἐπίτηδες παρεθέμην ὀμιλῶν
περὶ Νεῖλου, πλὴν μικρῶν τινῶν περὶ λέξεις μεταβο-
λῶν, ἔμειναν κατὰ τὴν ὑφὴν ὅποια ἐγράφησαν πρὸ
εἰκοσιτριῶν καὶ ἐπέκεινα ἰσως ἑκατονταετηρίδων.
Καὶ μέχρι μὲν τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανι-
σμοῦ ἐν χρήσει ἦτο, ὡς ἐν γένει πιστεύεται, ἡ Κο-
πτική· μετὰ ταῦτα δὲ ἐπεκράτησεν ἡ Ἀραβικὴ, ἡ τις
σήμερον παρὰ πάντων ἐν γένει τῶν Αἰγυπτίων καὶ
γράφεται καὶ ὀμιλεῖται. Ἀλλ', ὡς καὶ προηγουμένως
ἠρώτησα, τίνας ἦσαν οἱ Κόπται καὶ ὅποια ἡ γλῶσσα
αὐτῶν; Πολλοὶ ἀξιοῦσι τοὺς Κόπτας ἀπογόνους
τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἐπιμιγέντας μετὰ τῶν Ἑλ-
λήνων, τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Θρακῶν ἐπὶ Ἀλεξάν-
δρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ· ἐκ τούτου καὶ τὸ
ἀλφάβητον ὁμοιάζει, ὡς προὔπεδειξα, πρὸς τὸ ἡμέ-
τερον. Φρονοῦσι δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἀλλοίωσις
αὕτη ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν χριστιανικοῦ ἰσρατείου, θε-
λήσαντος ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ λαοῦ πᾶν ἀναμιμνή-
σκον τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν.

Ὅτι δὲ δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων
Αἰγυπτίων καταγωγή τῶν Κοπτῶν, πλὴν τῆς περὶ
τὰ μαθηματικά πατροπραδότου ἀρετῆς, περὶ ἧς
προωμίλησα, φαίνεται μοι προσμαρτυροῦσα καὶ ἡ
ὄψις αὐτῶν· διότι, πάντα ἀνόμοιοι ὄντες κατὰ τε
τὴν χροιάν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ προσώπου καὶ κατὰ
τὴν κατασκευὴν τοῦ ὅλου σώματος πρὸς τοὺς μου-
σουλμάνους Αἰγυπτίους, ὁμοιάζουσιν ἀξιοσημειώτως
πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἀνάγλυφα καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς
ἀνθρωποειδεῖς σαρκοφάγους, ὡς ἰδίως παρετήρησα
ἐπισκερθεὶς τὰς πυραμίδας καὶ τὰς ἄλλας περὶ
αὐτὰς ἀρχαιότητας. Φοροῦσι δὲ οἱ Κόπται κἀνδυν
ἀσιατικόν, καὶ ὡς ὄπλον ἔχουσι μετάλλινον μελανο-
δοχεῖον κατὰ τὴν ζώνην.

Ἰδηγήθη δὲ εἰς τὰς πυραμίδας ὑπὸ δύο φιλο-
φρόνων καὶ φιλογενῶν συμπολιτῶν, τῶν Κυρίων
Κωνσταντίνου Κλέσση καὶ Ἰω. Σταυρίδου ἐμπορευο-
μένων ἐν Καίρῳ. Ὁ δεῦτερος τούτων μάλιστα, γόνος
καὶ μαθητῆς τῆς Ἑρμουπόλεως Σύρου, καὶ τοὶ ὀλί-
γον γνωρίσας με ἄλλοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπι-
μείνας παρέλαβέ με εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
πολλὰς ἡμέρας ἐφιλοξένησέ με, ἐφάμιλλον ἔχων τὴν
εὐγενῆ αὐτοῦ σύζυγον. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἐν
Καίρῳ ὁμογενῶν ἔτυχον φιλικῆς δεξιώσεως, καὶ εὐ-

χαρίστως ἀναπολώ τὴν πρὸς με εὐμένειαν τοῦ Κ. Ραφαήλ Ἄμπετ, περὶ τῆς φιλομουσίας τοῦ ὁποίου προωμίλησα, καὶ τῶν Κυρίων Γ. Κοκκιλάνη, Γ. Ἀβέρωφ, Γρηγ. Σωτήρη, γενναίως συντελοῦντος εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Κοριτσᾶ σχολείων, Ν. Χαριλάου, Ι. Κασσαβέτου, Νικ. Γρόλλου, Κ. Πιταρίδου, ἀνεψιοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμωνύμου ἐμπόρου ἐκ τῶν εὐπολητοτέρων, Ι. Μινέτα καὶ ἄλλων (*). Εἰ δὲ καὶ ἐν γένει οἱ νεώτεροι τῶν ἐμπόρων ἐγένοντο κατὰ τὴν παιδείαν ἀνώτεροι τῶν πατέρων αὐτῶν, νομίζω ὅμως ἀξίας ἰδίας σημειώσεως τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν, μεθ' ὧν γράφουσι τὴν ἡμετέραν ὁ Κ. Ν. Γρόλλος καὶ ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φραγκίσκος, ὁ ἑλληνικωτάτην ἔχων τὴν καρδίαν.

Ἀπὸ Ἡρόδοτου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων πολλοὶ πολλὰ ἔγραψαν περὶ τῶν πυραμίδων, καὶ τοσαῦτα μάλιστα, ὥστε ἂν ποτε καταβῆ εἰς τινος νεωτέρου Χέοπος ἢ Χερρῆνος τὴν κεφαλὴν νὰ ἐπισωρεύσῃ τὰ περὶ αὐτῶν συγγράμματα ὡς λίθους συννόμους, θέλει ἀνεγείρει πυραμίδα οὐχὶ τῶν ἄλλων μικροτέρων. Τί δὲ ἐμάθομεν ἐξ ὅλων αὐτῶν; ἐμάθομεν ὅτι οὐδὲν ἐμάθομεν! Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἀγνοοῦντες τὰ μετὰ θάνατον, κατεσκεύασαν ἀντὶ τάφων παλάτια μεγάλα καὶ στερεὰ, ὅπως ἀναπνέωσιν εὐκολώτερον αἱ ψυχαί, καὶ ὅπως προφυλάττεται εἰς αἰῶνας ὁ ἐπιτάφιος αὐτῶν ὕπνος ἀπὸ τῶν τυμβωρύχων καὶ τῶν κατακτητῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη δὲν φαίνεται στερουμένη πιθανότητος, διότι ὁ λαὸς τῆς Αἰγύπτου κατέτριβε τὸν βίον καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς συμποσίοις περὶ θανάτου σκεπτόμενος. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι ἐνῶ ἐγεύοντο περιέφερον ἄνδρα νεκρὸν ἐν σορῶ ξύλινον, καὶ δεικνύοντες ἐκάστῳ τῶν συμποτῶν ἔλεγον· Ἐς τοῦτον ὄρεων πίνε τε καὶ τέρπευ· ἔσσει γὰρ ἀπο-

(*) Οἱ ἐκ τῆς Ἑσπερίας, γράφοντες περιηγήσεις συνειθίζουσι ν' ἀναφέρωσι κύρια ὀνόματα, φίλους ἢ συμπαθείας ἔνεκεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Οὕτω καὶ τὸ ἐμὸν ὄνομα ἀνέγνωιν ἀναπερόμενον ὑπὸ ξένων περιηγητῶν, ἅπαξ ἢ δις ἐντυχόντων μοι. Τοῦτ' αὐτὸ πράττω καὶ ἐγὼ ἀπὸ πολλοῦ, δι' ἄλλον ὅμως σκοπὸν, τὸν ἐξῆς· οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀντιποιούμεθα, μεταξὺ πάντων τῶν ὁμογενῶν, τὰ μονοπώλιον τῆς προόδου· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν Σμύρνῃ, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν Συρίᾳ, καὶ ἐν Γαλίᾳ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐπου ἀλλαγῶ ἀπῆντησα ὁμογενεῖς, ἀπῆντησα καὶ τὴν αὐτὴν ἀμιλλαν, εἰλικρινεστέραν δὲ φιλοπατρίαν, ἐνόμισα καθήκον νὰ καταδείξω αὐτάς, φέρων εἰς ὑποστήριξιν τοῦ λόγου μου ὀνόματά τινα ἐξ ἐκείνων οὓς εὐτόχησα νὰ γνωρίσω· τοῦτο δὲ οὔτε προτίμησιν, οὔτε προσωποληψίαν, οὔτε ἄλλο τι σημαίνει· ἐξ ἐναντίας ἢ ἐπίκλησις καὶ ἄλλων ἐπίσης ἀξιοτίμων ὀνομάτων ἤθελε χρησιμεύσει εἰς μείζονα ἐπικύρωσιν τῶν λεγομένων. Διαμαρτύρομαι ἔρα κατὰ πάσας ἄλλης ἐρμηγείας.

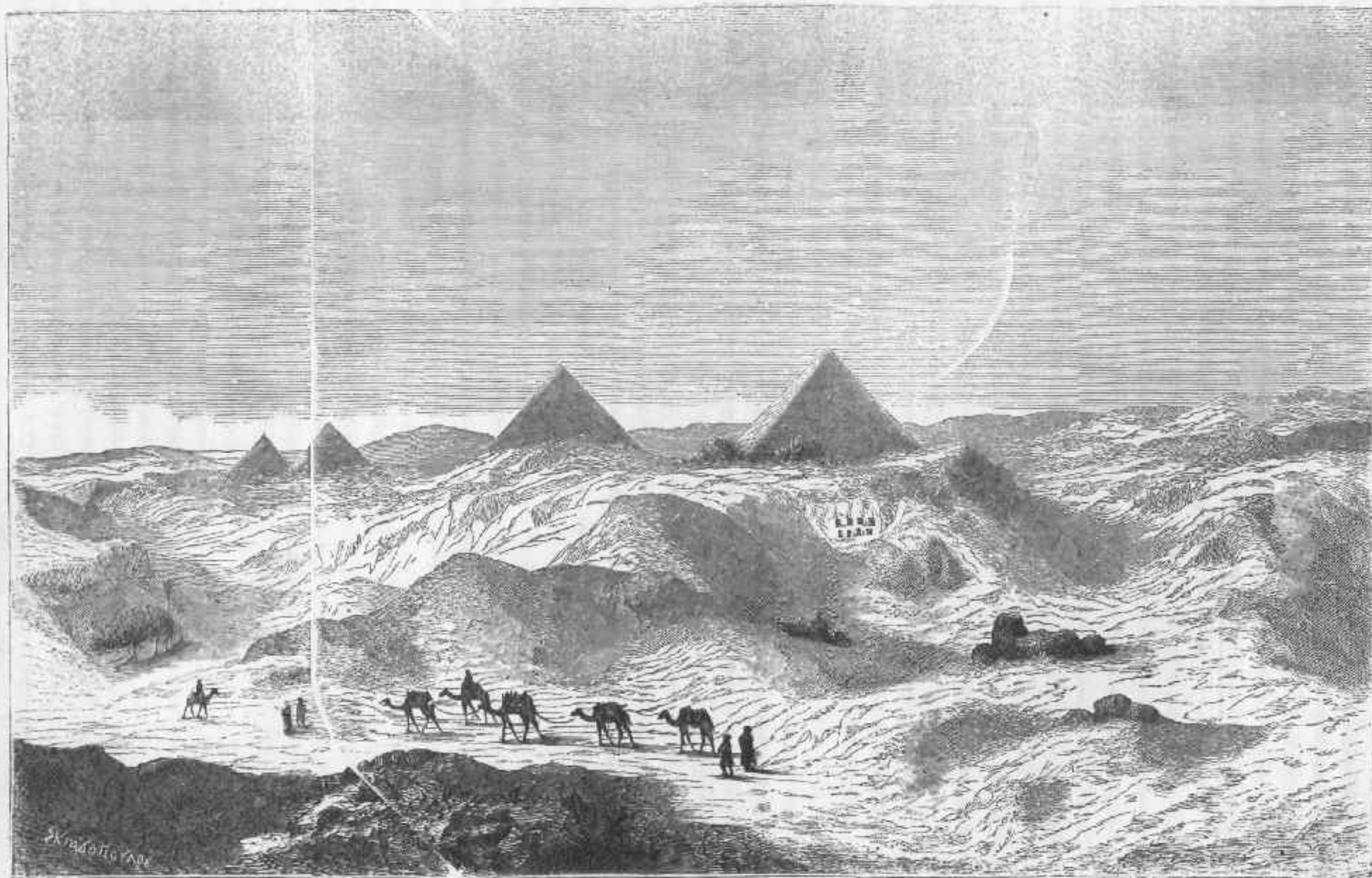
θανῶν τοιοῦτος· ὁ δὲ Λουκιανὸς (1) εἶδεν Αἰγύπτιον, ὅστις « ζηράνας τὸν νεκρὸν ξύνδειπνον καὶ συμπόσην ἐποιήσατο. » Οἱ δὲ ἀξιοῦσιν ὅτι ἐκτίσθησαν ὡς ἄλλοι φραγμοὶ ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς τῆς ἀμμου, ὅταν ὁ τρομερὸς τῆς ἐρήμου ἀνεμὸς ἀναρπάξῃ αὐτήν. Ἄλλοι πάλιν δισχυρίζονται ὅτι, ἐχρησίμευον εἰς δοκιμασίαν τῶν συζητούντων τὴν ἀλήθειαν, τῶν Οἰδιπόδων οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἀνίγματος τοῦ κόσμου, ἱσταμένων ὡς σημεῖα ἐρωτηματικά πρὸ τῆς Σφιγγός. Ὁ Diderot ἐπίστευεν ὅτι ἦσαν πίνακες, ἐφ' ὧν ἐχαράσσοντο οἱ νόμοι καὶ τὰ θρησκευτικὰ δόγματα, ὅπως μένωσιν εἰς αἰῶνας· ἕτερός τις εἶπεν ὅτι ὑπὸ τὴν ὀγκωδεστέραν ἐτάφη ὁ Ἰωσήφ, καὶ ἄλλοι προτείνουσι θεωρίαν, ἣ τις τοῦλάχιστον ἔχει τὸ προτέρημα, ὅτι ἀποδίδει πρόθεσιν κοινωφελῆ εἰς τοὺς ἀνεγείραντας τὰς πυραμίδας. Ὑποθέτουσιν οὗτοι τὰς πυραμίδας κεφάλαια λελιθωμένα ἐσαεὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. *Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου*, ἰδοὺ, λέγουσιν, ὁ αἰώνιος νόμος τῆς φύσεως. Ἴνα μὴ λησμονῶσι λοιπὸν αὐτὸν οἱ ὀκνηροί, οἱ ἄεργοι, οἱ φυγόπανοι, ἀνάγκη νὰ λαμβάνωσι μαθήματα παρὰ τῶν κολοσσῶν αὐτῶν, κηρυττόντων μεγαλοφώνως ὅτι χεῖρες ἀνθρώπων ἐλάτμησαν, μετεκόμισαν, ἐμετεώρισαν καὶ εἰς ὄρη μετέβηλον σωρούς λίθων· καὶ ταῦτα πάντα μετὰ μεγίστου κόπου, ὑπὸ φλογερῶν, ἀνέφελον, ἀνομήθρον οὐρανῶν καὶ ὑπὸ ἐργατῶν ἀμειβομένων ἀντὶ μισθοῦ διὰ σκορόδων καὶ κρομμύων.

Καὶ ἐγὼ μὲν ὅλως ἀμύητος τὰ ἀρχαιολογικὰ οὐδεμίαν τῶν γνώμων τούτων παραδέχομαι· κλίνω ὅμως πρὸς τὴν πρώτην, συμφωνοῦσαν καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ἡροδότου λέγοντος νεκρῶν θήκας τὰς πυραμίδας· διότι ἐκ τινος εὐρυτάτου καὶ βαθυτάτου παρ' αὐτάς μαυσωλείου, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου κεῖται σαρκοφάγος ἀνθρωποειδής, ἐξάγεται τὸ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι τοιαύτην τιὰ περὶ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς ἰδέαν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι.

Τῶν πυραμίδων τὸ ὑπερνεφές σχῆμα εἶχον θαυμάσει τὴν προτεραίαν μακρόθεν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Καίρου· σήμερον δὲ μετέβημεν ἐφ' ἀμάξης εἰς Βουλάκ, ἢ τὸ ἀρχαῖον Κάϊρον, κείμενον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐμβάντες εἰς σκαφίδιον συμπλέουσιν ἔχοντες ὀλκάδα, ἐφ' ἧς ἐπελάγιζον ἑκατοντάκις τότε ἴσως δὲ καὶ περιπλέον τὰ μακάρια ὑποζύγια, τὰ μέλλοντα νὰ βροτάσωσιν ἡμᾶς μέχρι τῆς αἰωνίου κατοικίας ταῦ Χέοπος καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, μετέβημεν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Μετὰ μίαν δὲ καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐφθάσαμεν πρὸ τῶν τριῶν κολοσσικῶν ἐκείνων μνημείων, ὑψηλότερον τῶν ὁποίων οὐδὲν ἀνήγειρεν ἄχρις ὥρας ἡ ἀρχιτεκτονική. Νὰ περὶ

(1) Περί πένθους.

ΑΙ ΠΕΡΙ ΜΕΜΦΙΝ ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ.

γράψω τὴν συγκίνησίν μου; ἀλλ' ἐπειδὴ πάντες σχεδὸν οἱ ἐπισκεφθέντες τὰς πυραμίδας ἐξιστόρησεν πόσον συνεκινήθη ἡ καρδία αὐτῶν, κινδυνεύει ὁ μεταγενέστερος περιηγητὴς νὰ ἀντιγράψῃ ἀκουσίως τοὺς προηγηθέντας. Καὶ δὲν σὲ καταπλήσσει μόνον τὸ μεγαλεῖον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαιότης, καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ τινες ἐπισκέφθησαν αὐτὰς καὶ τῶν μεγάλων ἔργων, ὅσα περὶ αὐτὰς ἐτελέσθησαν. Μελαγχολία σὲ κυριεῖται πατοῦντα τὸ ἔδαφος, ὅπερ ἐπάτησε πρὸ σοῦ ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ Ῥωμαῖος, ὁ Πέρσης καὶ ὁ Ἄραψ, ὁ Βρετανὸς καὶ ὁ Γαλάτης, καὶ μεταξὺ τῆς βαθείας σιωπῆς τῆς ἐρήμου, νομίζεις πλῆττοντα τὰς ἀκοάς σου τὸν ἐορτάσιμον ἦχον τῶν σαλπύγγων τῶν ἱερῶν τελετῶν, ἢ τὸν φοικτοδόαν καὶ πολεμόκλονον τοῦ Σαλώστριος, τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῶν Μαμελούκων.

Διατρίψας ὥρας τινὰς ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν πυραμίδων, ἂν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἠξίουσαν « τρύτας ὑψηλὰς οὐσας μὴ παρέχεσθαι σκιάν » (α), περιῆλθον δις καὶ τρίς τὰ εὐρύτατα αὐτῶν βάθρα· ἠθέλησα δὲ καὶ νὰ ἀναβῶ εἰς τὴν κορυφήν, οὐχὶ κυρίως ἀπλῆς περιεργείας ἕνεκα, ἀλλ' ἵνα θαυμάσω ἐγγύτερον τὰ πλέον τεράστια μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης ἰσχύος καὶ ἀλαζονείας. Ἄλλως τε, ὡς μοὶ ἔλεγε φίλος μετεωρισθεὶς εἰς τὴν ὑψηλότεραν τῶν πυραμίδων, ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτῆς τὸ βλέμμα θαυμάζει διακοπτομένην κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου, καὶ τερπόμενον βυθίζεται εἰς ἀχανῆ πελάγη γῆς μέχρι Λιβύης καὶ Ἀραβίας. Ἀνέβην λοιπὸν τοὺς τρεῖς ἢ τέσσαρας πρώτους ἀναβαθμούς· ἀλλὰ πῶς νὰ προχωρήσω; Οἱ ἀναβαθμοὶ ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων τοσοῦτον, ὥστε διασκελιζόμενος ὅλιος ἐγὼ ὁ ἕξ περίπου παδῶν ὕψος ἔχων, καὶ ἀνασυρόμενος ὑπὸ δύο προπορευομένων Βεδουϊνῶν, ἄμα δὲ καὶ ὑπὸ τρίτου ὑποβασταζόμενος, ὡς παριστᾷ ἡ ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι εἰκὼν, μόλις κατώρθουν νὰ πατήσω τὸν ἀνώτερον. Ἐπειδὴ δὲ φύσει ἀποτροπιάζομαι τὸ παρ' ἄλλων ἐξαρτᾶσθαι, καὶ ἐπικινδύνως συνταράσσομαι ὅλος καὶ μόνον κατὰ νοῦν φέρων ὅτι στεροῦμαι τῆς ἰδίας θελήσεως, κατέβην σπεύδων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὔτε ἐντὸς τῶν πυραμίδων εἰσῆλθον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ σμήνους τῶν ὀδηγῶν μου Βεδουϊνῶν ἡ ἐπίβουλος χειραγωγία μὲ ἀπέτρεψε· διότι, ἰστάμενοι ἀκίνητοι κατὰ πᾶσιν δευτέραν ἢ τρίτην βαθμίδα, ἢ κατὰ πᾶν ὅπως οὖν ἐπικίνδυνον μέρος, ζητοῦσι παρὰ σοῦ ἐπιμόνως νέαν χρηματικὴν ἀμοιβήν. Καὶ ἵνα σὲ δελεάσωσι, τρυλιζοῦσι λέξεις καὶ ῥήσεις ἀγγλικὰς, γαλλικὰς, ἰταλικὰς καὶ ἑλληνικὰς, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωταγωνιστεῖ τὸ « *du haut de ces pyramides quarante siècles vous contemplent.*

(α) Λουκιαν. Τόξ. ἢ Φιλία.

Φρονῶ ὅμως ὅτι ἡ ἐμφαντικὴ αὐτῆ τοῦ Ναπολέοντος ῥητορεία δὲν περιέχει ἀκριβῶς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν· διότι ἰδοὺ τί λέγει ὁ πρῶτος γράψας περὶ πυραμίδων, ὁ Ἡρόδοτος·

« Μετὰ τὸν Ῥαμφινίτην ἐβασίλευσεν ὁ Χέοψ (β), ὅστις περιῆλθεν εἰς πᾶσαν κακότητα· διότι κλείσας πάντας τοὺς ναοὺς καὶ ἀπαγορεύσας τὰς θυσίας, προσέταξε τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ τοὺς μὲν ἀπέστειλεν εἰς τὸ Ἀράβιον ἕρος ἵνα κόπτωσι λίθους, ἔλκωσιν αὐτοὺς μέχρι Νείλου καὶ ἐπιβιβάζωσιν εἰς πλοῖα· ἄλλοις δὲ παρήγγειλε νὰ παραλαμβάνωσι καὶ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ Λιθυκὸν καλούμενον ἕρος. Ἠσυχολοῦντο δὲ εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ἑκάτὸν χιλιάδες ἀνθρώπων κατὰ τριμηνίαν μεταλλασσομένων. Δέκα ἔτη κατέτριψεν ὁ λαὸς εἰς κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ δι' ἧς μετεκομίζοντο οἱ λίθοι· εἶναι δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἔργον οὐχὶ κατώτερον τῆς πυραμίδος· διότι μῆκος μὲν ἔχει σταδίων πέντε, πλάτος δὲ ὀργυιῶν δέκα, καὶ κατασκευάζεται ἐκ λίθου ζεστοῦ μετὰ ζώων ἐγγεγλυμμένων. Κατὰ τὰ δέκα δὲ ταῦτα ἔτη ἐγένοντο καὶ ὁ λόφος· ἐφ' οὗ αἱ πυραμίδες, καὶ τὰ ὑπὸ γῆν οἰκήματα, καὶ ἡ νῆσος ἐφ' ἧς οἱ τάφοι, ἦν τινα κατεσκευάσεν εἰσαγαγὼν τὸν Νεῖλον διὰ διώρυγος. Εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς πυραμίδος κατηναλώθησαν εἴκοσι ἔτη εἶναι δὲ τετράγωνος, καὶ ἔχει πανταχόθεν μέτωπον ὀκτῶ πλέθρων ἕκαστον καὶ ὕψος ἴσον, ἐκ λίθου ζεστοῦ ἀξιολόγως ἡρμοσμένου· οὐδεὶς δὲ τῶν λίθων εἶναι ἐλάσσων τῶν τριάκοντα ποδῶν. »

Ἡ πυραμὶς αὕτη εἶναι ἡ πρώτη οἰκοδομηθεῖσα ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου, καὶ ἡ μείζων τῶν εἰκονιζομένων ἐν τῷ παραρτωμένῳ σχεδιογραφῆματι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χέοψ ἠκμαζε 4180 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ἔπεται ὅτι σήμερον μόνον ἔχει ἡλικίαν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, καὶ ὅτι οὕτε τριάκοντα αἰῶνες ἠτένιζον ἄνωθεν τῶν πυραμίδων τοὺς Γάλλους τοῦ Ναπολέοντος. Ἰποθέτουν ὅτι εὐχαρίστως θέλει ἀκούσει ὁ ἀναγνώστης καὶ τῶν δύο ἄλλων ἀξιολογωτέρων τὴν ἱστορίαν, ἐπαναλαμβάνω ὅσα καὶ περὶ αὐτῶν λέγει ὁ Ἡρόδοτος.

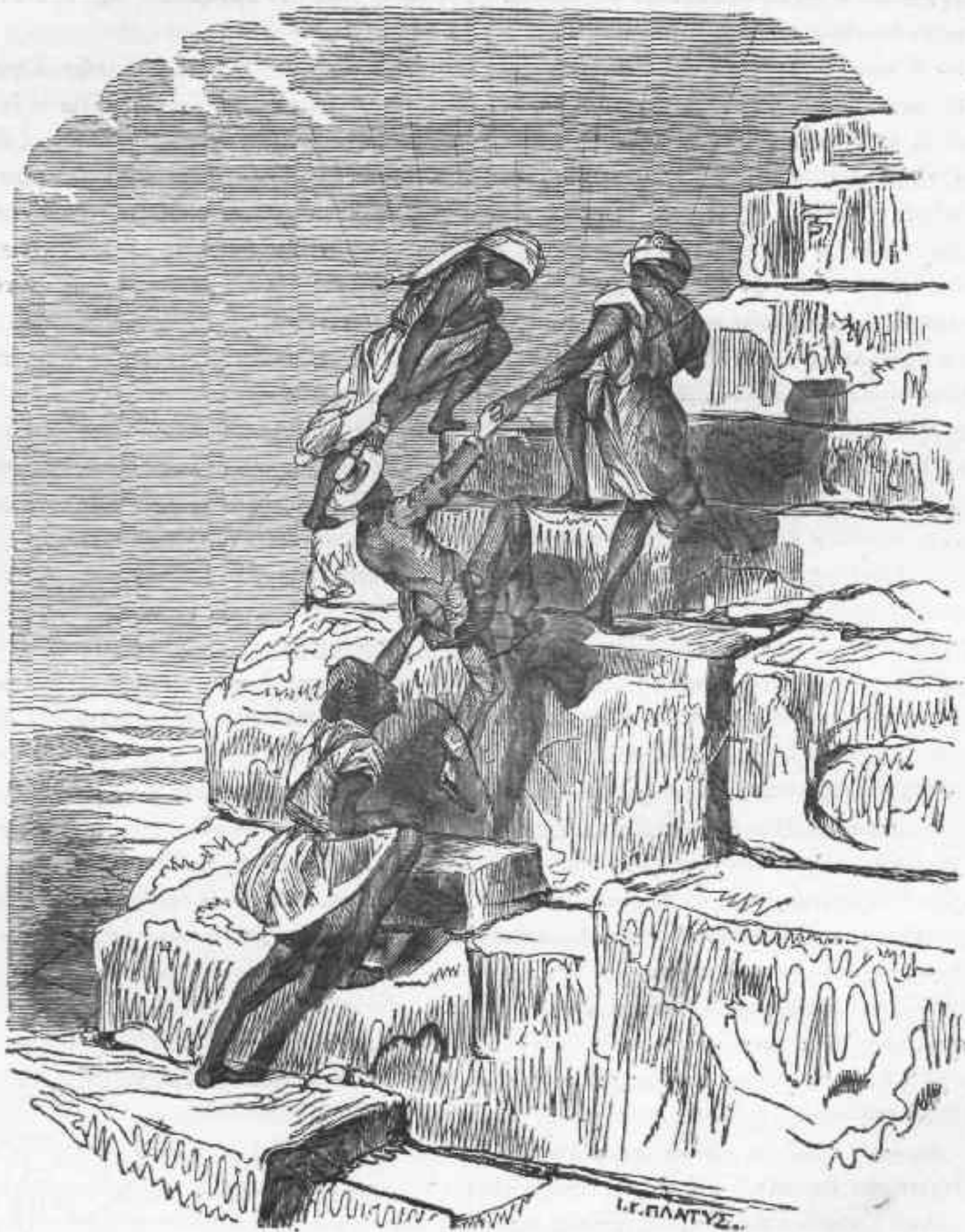
« Ἀποθανόντα δὲ τὸν Χέοπα μετὰ βασιλείαν, ὡς λέγεται, ἐτῶν πενήτηκοντα, διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς Χεφρήν, ὅστις καὶ αὐτὸς μετεχειρίζετο τοὺς τρόπους τοῦ προκατόχου καὶ ὠκοδόμησε πυραμίδα, μικροτέραν ὅμως κατὰ τὰ μέτρα, ἢ τινὰ ἐμετρήσαμεν καὶ

(β) Ὁ Διόδωρος, ὅστις ἠκμασε περὶ τὰ 500 ἔτη μετὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὀνομάζει τὸν κτίτορα τῆς πυραμίδος ταύτης Χέμμιν Μεμφίτην· διαφωνεῖ δὲ καὶ περὶ τινὰ ἄλλα, πρὸς ταῦτοις δὲ καὶ περὶ τὴν ἡλικίαν τῆς πυραμίδος, λέγων αὐτὴν, ὡς ἠκουσε, πρεσβυτέραν· ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἀξιοῦσιν ὅτι αἱ πυραμίδες ἐκτίσθησαν πρὸ 5,500 ἐτῶν.

ἡμεῖς· οὔτε δὲ οἰκήματα ἔχει ὑπὸ γῆν, οὔτε διώρυξ ἐκ τοῦ Νείλου εἰσρέει ὡς εἰς τὴν ἑτέραν ὄπου, ἐπὶ τῆς περιρρέομένης ὑπὸ ὕδατος νήσου κεῖται ὁ Χέοψ. Ὁ πρῶτος δόμος ἐγένετο ἐκ λίθου αἰθιοπικοῦ ποικίλου . . . καὶ ἀμφότεραι κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου ὑψηλοῦ εἰς ἑκατὸν πόδας. Ἐλεγον δὲ ὅτι ἐδαείλευσεν ὁ Χερρῆν ἕξ καὶ πεντήκοντα ἔτη.

» Μετὰ δὲ τὸν Χερρῆνα ἐδαείλευσεν ὁ Μυκερῖνος, υἱὸς τοῦ Χέοπος, ὅς τις ἀποδοκιμάσας τὰς πράξεις τοῦ πατρὸς ἠνοίξε τοὺς ναοὺς, καὶ πρὸς τὸν τυραννόμενον λαὸν ἐπέτρεψεν ἔργα καὶ θυσίας, καὶ δικαιοτάτας κρίσεις ὑπὲρ πάντας τοὺς βασιλεῖς ἀπένειμε· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ὑπεργαπῶσιν αὐτόν. . . . Κατέλιπε δὲ καὶ οὗτος πυραμίδα τε-

Ἀράβασις εἰς τὰς Πυραμίδας.

» Ἐπὶ ἕξ λοιπὸν καὶ ἑκατὸν ἔτη οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέφερον πᾶσαν κακότητα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οἱ κεκλεισμένοι αὐτῶν ναοὶ δὲν ἠνοίγησαν. Τόσον δὲ μῖσος ἔχουσι κατὰ τῶν δύο ἐκείνων οἱ Αἰγύπτιοι, ὥστε οὔτε τὸ ὄνομα αὐτῶν προφέρουσι· διὰ τοῦτο καὶ τὰς πυραμίδας καλοῦσι τοῦ ποιμένου Φιλίτιος, ὅς τις ἔβασκεν ἐκεῖ κτήνη τῷ κειρῷ ἐκείνῳ.

τράγονον πολλῶ μὲν ἐλάσσονα τῆς τοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ ἡμισυ δὲ ἐκ λίθου αἰθιοπικοῦ. Ναὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων τινὲς λέγουσιν ὅτι κατασκευάσθη ὑπὸ τῆς ἑταίρου Ροδώπιος· ἀλλ' ἀγνοοῦσι τὰ περὶ αὐτῆς· διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ κτίσῃ τοιαύτην πυραμίδα, ἐνῷ ἐχρειάζοντο ἀναρίθμητοι χιλιάδες ταλάντων, καὶ ἐνῷ ἤικμαζε πολλὰ ἔτη μετὰ ταῦτα, ἐπὶ

Ἄμασιος; » Περὶ τῆς τρίτης ταύτης πυραμίδος ἰδοὺ τί διηγεῖται ὁ Στράβων·

« Λέγεται, γράφει ἐν τῷ ΙΖ' βιβλίῳ, ὅτι τὴν πυραμίδα ταύτην κατασκεύασαν ἀντὶ τάφου τῆ Δωρίχα εἰ ἔρασταί αὐτῆς, ὡς διηγείται ἡ τῶν μελῶν ποιήτρια Σαπφῶ, ἢ τῆ Ρόδοπιδι ὡς ἄλλοι ἀξιοῦσι. Μυθεύουσι δὲ ὅτι ἐνῶ ἐλούετο καταβάς αὐτὸς ἤρπασεν ἐν τῶν ὑποδημάτων αὐτῆς, καὶ μετακομίσας εἰς Μέμφιν ἐβρίψεν αὐτὸ εἰς τὸν κόλπον τοῦ βασιλέως δικάζοντος ἐν ὑπαίθρῳ. Ὁ βασιλεὺς θαυμάσας διὰ τὸ παράδοξον αὐτὸ ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ ὑποδήματος, ἐπεμψεν εἰς ἀναζήτησιν τῆς γυναικός· καὶ εὐρῶν ἐνυμφεύθη αὐτήν· μετὰ δὲ θάνατον ἔτυχε τοῦ τάφου ἐκεῖνου. »

Ἰδοὺ δὲ καὶ πῶς, καθ' Ἡρόδοτον, κατασκευάσθη τοῦ Χέοπος ἡ πυραμὶς· « Ἐκτίσθη, λέγει, κλιμακωτῆ, μεταφερομένων κάτωθεν τῶν λίθων διὰ μικρῶν ξυλίων μηχανῶν εἰς τὴν πρώτην σειρὰν. Ἐνταῦθα δὲ ἵνα τεθῆ ὁ λίθος ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἐτίθετο εἰς ἑτέραν μηχανὴν ἐστῶσαν ἐπὶ τῆς πρώτης σειρᾶς, καὶ ἀπὸ ταύτης ἀνεσύρετο ἐπ' ἄλλης μηχανῆς εἰς τὴν δευτέραν σειρὰν· διότι ἕσαι σειραὶ ἀναβαθμῶν ἦσαν, τοσαῦται ἦσαν καὶ αἱ μηχαναί· ἴσως δὲ ἦτο καὶ μία ἀλλὰ στερεὰ, μεταφερομένη ἀπὸ σειρᾶς εἰς σειρὰν ὅπως ἀνυψῶσθαι τὸν λίθον. Λέγω δὲ καὶ τοὺς δύο τρόπους ὡς ἤκουσα αὐτοῦς. Καὶ πρῶτον ἐτελειοποίησαν τὰ ἀνώτατα μέρη, εἶτα τὰ ἐπόμενα καὶ τελευταῖον τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ κατωτάτω, χαράζαντες διὰ γραμμάτων αἰγυπτίων ἐν τῇ πυραμίδι ἕσα ἐδαπανήθησαν εἰς βραφανίδας καὶ κρόμμουα καὶ σκόροδα διὰ τοὺς ἐργάτας. Ἐδαπανήθησαν δὲ, ὡς μοι εἶπεν ὁ ἐρμηνεύσας τὰ γράμματα, χίλια ἑξακόσια τάλαντα ἀργυρίου (ἕξ ἑκατομμύρια δραχμῶν). Καὶ ἂν τοῦτο εἶναι ἀληθές πόσα ἄρα γε κατηναλώθησαν εἰς σίδηρον, εἰς τροφήν καὶ εἰς ἐνδύματα καθ' ὅλον τὸ πρᾶσιον διάστημα, πρὸς τούτω δὲ καὶ καθ' ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔκοπτον καὶ μετέφερον τοὺς λίθους καὶ κατεργάζοντο τὰ ὑπόγεια; »

Ἀξίαν σημειώσεως νομίζω τὴν σχέσιν τὴν μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀντιμισθίας τῶν ἀρχαίων, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς αἰγυπτίων ἐργατῶν. Ὁ Χέοψ μετεχειρίσθη μυριάδας ἀνδρῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς πυραμίδος· μυριάδας ἀνδρῶν μετεχειρίσθη καὶ ὁ Μεχμᾶτ Ἀλῆς εἰς κατασκευὴν τοῦ Μαχμουδιᾶ καὶ μετεχειρίζονται σήμερον εἰς τὴν διώρυγα τῆς Ἀρσινόης. Τροφήν εἶχον ἐκεῖνοι λιτοτάτην, «κυλλήστιαις ἐσθλόντες, τὰς δὲ κριθὰς εἰς ποτὸν καταλέοντες» (α), τροφήν λιτοτάτην καὶ τὴν αὐτὴν μάλιστα ἔχουσι καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, πῖττας τρώγοντες καὶ μποζᾶν πίνοντες. Μισθὸς ἐδίδετο ἐκείνοις ἐκ κρομμύων καὶ

σκόροδων καὶ βραφανίδων· μισθὸς δίδεται καὶ σήμερον καὶ μὲν ἐκ κερματίων, ἀλλ' οὐχ ἦττον εὐτελής. Μία μόνη, ἀλλὰ σπουδαιοτάτη ὑπάρχει ἡ ἐξῆς διαφορὰ· ἐνῶ τὰ ἀρχαῖα ἔργα ἦσαν ἄγωνα εἰ καὶ μεγαλοπρεπῆ, τὰ καθ' ἡμᾶς φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἐνοῦντα τὸ μεγαλεῖον τῷ ὠφελίμῳ. Παρατηρητέον δὲ καὶ τὴν πρὸς τὰ κρόμμουα καὶ τὰ συνάδελφα αὐτῶν φυτὰ ἀγάπην. Ἐντεῦθεν ἴσως καὶ ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἄγορά τῶν κρομμύων, περὶ ἧς εἶπον πρὸς τὸν ἀναγνώστην.

Ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ πάντων τῶν Αἰγυπτίων τὰ δεῖπνα ἐπίσης λιτά· φαίνεται μάλιστα ἐκ τινος παραδείγματος περισωθέντος ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὅτι παρεσκευάζοντο καὶ τῶν Ἀσιανῶν πολυτελέστερα· διότι ἐπιστρατευσάντων ποτὲ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ Ἰχον τὸν Περσῶν βασιλέα, καὶ νικηθέντων, καὶ αἰχμαλώτου γενομένου τοῦ βασιλέως αὐτῶν, ὁ τῶν Περσῶν προσεφέρθη φιλανθρώπως πρὸς τὸν ἀτυχῆ μονάρχην καλέσας μάλιστα καὶ εἰς γεῦμα. Εἰ δὲ καὶ λαμπρὰ ἦτο ἡ προετοιμασία, ὁ Αἰγύπτιος κατεγέλα τοῦ Πέρσου ὡς εὐτελῶς διαιτώμενου. Ἄν θέλῃς, εἶπε πρὸς τὸν Πέρσην, νὰ μάθῃς πῶς τρώγουσιν οἱ εὐδαίμονες βασιλεῖς, ἐπίτρεψον εἰς τοὺς ἐμοὺς μαγείρους νὰ παρασκευάσωσιν αἰγύπτιον δεῖπνον. Καὶ παρασκευασθέν τοσοῦτον ἔτερψε τὸν Ἰχον, ὥστε εἶπε πρὸς τὸν αἰχμάλωτον—Κακὸν κακῶς σε νὰ ἐξολοθρεύσωσιν οἱ θεοί! διότι ἀφοῦ εἶχες τοιαῦτα δεῖπνα, πρὸς τί ἐζήτης τὰ εὐτελέστερα (β);

Ἀλλὰ μὴ μόνον οἱ τὰ εὐτελέστερα ἐκζητοῦντες αἰχμαλωτεύονται; Πολλάκις τιμωροῦνται καὶ οἱ τὰ πλουσιώτερα ἐπιδιώκοντες, μάρτυς ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλά, ὃς τις ἐπιθυμήσας ὀγκωδестέρους ἰχθεῖς συνελήφθη ὑπὸ Ἀφρικανῶν, καὶ κατεδικάσθη εἰς τὰ ἔργα, δι' ἃ θρηνολογεῖ αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τοῦ ἐξῆς ἔλεγείου·

- « Πίσκοπος τοῦ Δαμαλά,
 » μήτε νοῦ μήτε μυαλά.
 » Τὰ λιανὰ δὲν ἤθελες,
 » τὰ μεγάλα γόρευες.
 » Τράβα τὸ χειρόμυλο,
 » κόνιε τ' Ἀραπόπουλο » (γ).

Περιερχόμενον τὰς πυραμίδας ἔδωκαν πρὸς ἐμὲ οἱ Βεδουῖνοι λαβόντες ἀπὸ τῆς γῆς περίεργα λιθάρια. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀπαράλλακτα ὅπως περιγράφονται πρὸ δεκαεννέα ἑκατονταετηρίδων ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, προτιμῶ νὰ ἐπαναλάβω τὰ λόγια αὐτοῦ. « Δὲν πρέπει δὲ, λέγει, νὰ παραλείψω ἐν τῶν

(α) Ἀθῆν. Βιβλ. Γ'. 43 καὶ 67. Ὅρα καὶ Ἡρόδ.

(β) Ἀθῆν. Βιβλ. Δ'. 33.

(γ) Chandler, Travels in Asia Minor, etc.

περὶ τὰς πυραμίδας παραδόξων πελεκωμένων τῶν λίθων ἔμειναν πρὸ τῶν πυραμίδων σωραὶ τεμαχίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται ψήγματα φακοειδῆ κατὰ τε τὸν τύπον καὶ τὸ μέγεθος· τινὰ μάλιστα φαίνονται ὡς ἀπολεπισθέντα (ξεφλουδισμένα). Λέγεται δὲ ὅτι εἶναι λείψανα τῆς τροφῆς τῶν ἐργατῶν ἀπολιθωθέντα, ἢ καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον, διότι καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχει λόφος μεστὸς ψήφων φακοειδῶν ἐκ λίθου πορείας. Τὴν αὐτὴν ἀπορίαν συλλαμβάνει τις καὶ διὰ τὰς θαλασσίας καὶ ποταμίας ψήφους, εἰ καὶ ἐνδέχεται νὰ σχηματίζονται οὕτω ὑπὸ τῆς κινήσεως τοῦ βεύματος· ἀλλὰ περὶ τῶν προκειμένων ψήφων δὲν ὑπάρχει ὁ αὐτὸς λόγος.»

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Στράβων· ἐγὼ δὲ τολμῶ νὰ ὑποθέσω ὅτι καθὼς, κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, αἱ θαλάσσιαι καὶ ποτάμια ψῆφοι σχηματίζονται διὰ τῆς κινήσεως τοῦ ὕδατος, οὕτω πιθανὸν νὰ σχηματίζονται καὶ αἱ περὶ τὰς πυραμίδας ὁσάκις ὁ Νεῖλος κατακλύζῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἐχουσι δὲ ὡς ἔγγιστα αἱ ψῆφοι αὗται μέγεθος καὶ ὄγκον πενταλέπτου, καὶ εἶναι ἐξ ἑνὸς μέρους ἔμπλευι κύκλων, ὁμοίων πρὸς τοὺς τῆς θαλάσσης ὅτε ρίπτεται πέτρα ἐν αὐτῇ.

Ἐπιθύμουν νὰ προσθέσω καὶ διὰ τί ὠνομάσθησαν πυραμίδες· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ καὶ ἀνυπόστατα ἐρρέθησαν περὶ ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἀρκοῦμαι νὰ εἶπω ὅτι εἶναι αἰγυπτιακόν.

Κατὰ τὴν γελοίαν τῶν περιγητῶν συνήθειαν, ὄχλοι ὀνομάτων καταφορτίζουσι τῶν πυραμίδων τὰς πλευράς. Ὁ δὲ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος ἐχάραξε κεφαλαίως γράμμασιν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς μεγάλης πρὸς τῷ ἰδίῳ ὀνόματι καὶ τὰ ἐξῆς· «Ζήτω τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ὅσον καὶ αἱ πυραμίδες.» «Θὰ ἔγραψαν ὁ Σοῦτσος αὐτὰ, μοὶ εἶπέ τις τῶν περὶ ἐμὲ, τὸ 1843, ὅτε ὄλοι ἡμεθεὶ ἐνθουσιασμένοι διὰ τὸ νέον πολίτευμα· ἀλλ' ἐὰν τὸ σύνταγμα εἶναι διδάσκαλος ἐπισημίας, ἀρπαγῆς, δολοφονίας, ευκοφαντίας, φθόνου καὶ ἀκολασίας, ἐρρέτω διὰ παντός. Ποσάκις τοιαῦτα βλέπων διαπραττόμενα ἐν ὀνόματι τοῦ συντάγματος, ἀνέκραξα μετὰ τῆς Κ. Ρολάνδ· «Μεγάλα αἱ ἐν ὀνόματί σου γινόμεναι ἀνοσιουργίαι, ὦ ἐλευθερία!» Μοὶ ἔλεγε δὲ ταῦτα ὁ φιλόπατρις συμπολίτης πρὸ τῶν ἀπορράδων τοῦ Ἰουνίου ἡμερῶν, πρὶν ἔτι οἱ εὐσεβεῖς τοῦ συντάγματος ὀπαδοὶ ῥοφήσωσιν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν καὶ συνεργατῶν τὸ αἷμα.

Ἀπὸ τῶν πυραμίδων οἱ Βεδουῖνοι ὠδήγησαν ἡμᾶς εἰς ἐρείπια, βάρθρα ἴσως ἄλλων ἐξαφανισθέντων κολοσσῶν. Καταβάς δὲ εἰς αὐτὰ, κεχωσμένα ἐντὸς τῆς ἄμμου, μετέβην ἀπὸ προδόμου εἰς πρόδομον καὶ ἀπὸ αἰθούσης εἰς αἰθούσαν, καὶ ἐθαύμασα τὴν ἐξαισίαν διατήρησιν τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων γλυφῶν. Ἀνθρωποὶ, βόες, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, κρᾶπεζαι, ἵπποι,

κλίνας, ἀνακλινητήρια, ἀγγεῖα παντοειδῆ, πλοῖα, ὅπλα, βιωτικὰ σκευα, πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα μετὰ τοσαύτης ζωπρότητος ἐξεικονίζονται, ὥστε νομίζεις ὅτι πρὸ μικροῦ ἀφῆκεν αὐτὰ τοῦ γλύπτου καὶ τοῦ ζωγράφου ἡ χεὶρ. Ἄξιθαύμαστος δὲ πρὸ πάντων ἡ ἀνθρωπότης τῆς βαφῆς, καὶ μάλιστα τοῦ ἐπικρατοῦντος κεραμοειδοῦς χρώματος, ἠλικίαν ἔχοντας καὶ πλεόν ἴσως τῶν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τούτων μετέβημεν εἰς ἄλλου εἶδους ἐρείπια, τοῦ ὑπὸ τοῦ Κ. Mariette πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀνακαλυφθέντος ναοῦ. Ἐνταῦθα ὁμοῦς οὔτε γλυφαί, οὔτε γραφαί, ἀλλὰ πορφυρίτου λίθου ὑπερμεγέθεις ὄγκοι σὲ καταπλήττουσι. Καθέτως ἰστάμενοι, ἀκέραιοι, ἀλύμαντοι, στιλπνοὶ, ἀντανακλῶντες καὶ αὐτὴν σου τὴν ὄψιν, ἔχουσιν ἄλλους κειμένους ἐπ' αὐτῶν ὀριζοντεῖως, καὶ σχηματίζουσι τοίχους καὶ διακιρέσεις αἰθουσῶν καὶ προδόμων.

Μετὰ ταῦτα ἐπεσκεψόμεθα τὴν περίφημον Σφίγγα Ὁ Παιουσνίας, κακίζων δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνα, περιγράφοντα ξένα μνημεῖα μετὰ πλείονος ἀκριθείας ἢ τὰ ἑλληνικὰ, προστίθουσιν· «Ἕλληνες δὲ ἄρα εἶσι δεινοὶ τὰ ὑπερόρια ἐν θαύματι τίθεσθαι μείζονι ἢ τὰ οἰκεία.» Ἄλλ' εἶχεν ἄδικον ὁ φιλόπατρις γεωγράφος· διότι, ἐὰν τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο θαυμασιώτερα διὰ τὴν τέχνην, τὰ αἰγυπτιακὰ παρίστανται καταπληκτικώτατα διὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἰδέαν. Ἡ Σφίγξ, παραδείγματος χάριν, τῆς Μέμφιδος, δὲν ἐλαξέυθη ἐπὶ μικροῦ ἢ μεγάλου μαρμάρου τῆς Πάρου ἢ τῆς Πεντέλης, ἀλλ' ἐπὶ γιγαντείου μονολίθου βράχου, διφθέντος μονήρους ὑπὸ τῆς φύσεως μεταξὺ πεδιάδος ψαμμώδους καὶ ἀχανοῦς· καὶ καθὼς οὐδὲν μνημεῖον ἀνάλογον πρὸς τὰς πυραμίδας, οὕτω καὶ οὐδὲν ἄγαλμα ἀνάλογον πρὸς αὐτὴν ἐξεργάσθη ποτὲ ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ τίς συνέλαβε τὴν ἰδέαν; Ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Στράβων οὐδ' ἀναφέρουσι τὴν Σφίγγα ταύτην, νομίζω δὲ ὅτι καὶ ὁ Πλίνιος σιωπᾷ. Εἶναι ἄρα μεταγενεστέρα; τὰ κατ' ἐμὲ, ὁμολογήσας τὴν περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ ἀμάθειάν μου, οὐδὲν συμπεραίνει. Ἀνέγνων μόνον ὅτι, ὅτε πρὸ τινῶν ἐτῶν, κεχωσμένην κατὰ μέγα μέρος οὔσαν ἐντὸς τῆς ἄμμου περιεκάθηρον αὐτὴν, ἀνεκάλυψαν κεχαραγμένην ἐπὶ τῶν προσθίων ποδῶν τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν·

« Σὸν δέμας ἔκπαυλον τέρσαν θεοὶ αἰὲν ἐόντες
φεισάμενοι χώρας πυρίδα μαζομένης·

Εἰς μέσον εὐθύναντες ἀρουραίοισι τραπίης,

Νήσου πετραίης ψάμμου ἀπωσάμενοι·

Γείτονα πυραμίδων τοῖην θέσαν εἰσοράσασθαι,

Οὐ τὴν Οἰδιπόδαο βροτοκτόνον, ὡς ἐπὶ Θήβαις,

Τῇ δὲ θεῇ Αἰητοῦ πρόσπολον ἀγνωτάτην,

(Ἐὺ μάλα) τηροῦσαν πεποθημένον ἐσθλὸν ἀνακτα,

Γαίης αἰγυπτίοισι σιδάσμιον ἡγητήρα,

Οὐράνιον μέγαν αὐτομέδοντα (θεοσιν ἔμαιμον),
 Εἰκελον Ἡραίστην, μεγαλήτορα (θυμολέοντα),
 Ἄλκιμον ἐν πολέμῳ, καὶ ἐράσμιον ἐν πολιτείαις)
 Γ' αἶαν ἀθυρῶσθαι (πάσαις θαλίαισι κέλοντα).

Ἄρριανός. *

Πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀνεκαλύφθησαν πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Σφιγγὸς καὶ βωμὸς καὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα, δεικνύοντα ὅτι ἐγίνοντο πρὸ αὐτῆς θυσίαι· τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ σύριγγες φέρουσαι εἰς τὰ ἐντόσθια αὐτῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς πρὸς τινὰ τῶν πυραμίδων ὑπάρχουσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἄμμος κατέκλυτεν ἐκ νέου τὰ ἐκχλωθέντα, οὐδὲν εἶδον. Ἀνέβην ὁμοῦ μετὰ τῶν συνοδοιπόρων ἐπὶ τοῦ τέρατος, καὶ καθήσαντες ἐπὶ τοῦ τραχήλου ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς κεφαλῆς, ἠτοιμάσθημεν νὰ στήσωμεν τράπεζαν ὅπως παραμυθήσωμεν τὸν στόμαχον ἡμῶν· ἀλλὰ διὰ τὸν σφοδρότατον ἄνεμον ἠναγκάσθημεν νὰ καταβῶμεν.

Ἰκουσα δὲ καὶ τὸ ἐξῆς ἀπόκρυφον ἀνέκδοτον, μὴ ἀναφερόμενον μὲν παρὰ τῶν δύο συγγραφέων, τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Στράβωνος, οὓς μόνους ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν, κατάλληλον ὁμοῦ νὰ δείξη τὸ τεράστιον τοῦ χειμαίριου ἐκείνου θηρίου. Πρὸς κατσκευὴν ἐκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, λέγει τὸ ἀνέκδοτον, διωρίσθη ἀνὰ εἰς γλύπτης. Ὁ τοῦ δεξιοῦ διέπρεπε μὲν ἐπὶ ἐμπειρίᾳ μεταξὺ τῶν αἰγυπτίων ἐρμολύφων, ἀλλ' ἦτο πτωχός. Ἐπειδὴ ὁμοῦ μετὰ ἐργασίαν εἴκοσιν ἑβδομάδων πύξησαν εὐτυχῶς τὸν μισθὸν αὐτοῦ, ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ σύζυγον τὴν νέαν Ζαφείραν, μελαγχροινὴν μὲν ἀλλ' ὠραίαν. Οἱ γονεῖς αὐτῆς, ζητήσαντες πληροφορίας περὶ τοῦ ὀφθαλμογλύπτου, ἔμαθον ὅτι ἐκέροδαινε δεκαπέντε κρόμμια καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσους χοίνικας κυάμων τὴν ἑβδομάδα. Χαίροντες λοιπὸν ὅτι εὔρον γαμβρὸν εὐπορον συγκατετέθησαν, καὶ ἡ καλὴ Ζαφείρα ἐγένετο σύζυγος τοῦ πλουσιωτέρου τῶν νέων, ὅσοι ἐστέναζον διὰ νόμφας καθ' ἅπασαν τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Σφιγγός. Αἱ γυναῖκες ἐμακάριζον τὴν νεάνυμρον λέγουσαι· « Τί εὐτυχὲς ἀνδρόγυνον! Οἱ Φαραῶ ὑπεσχέθησαν ν' αὐξάνωσι κατὰ πᾶσαν σελήνην τὸν μισθὸν τοῦ γαμβροῦ, προσθέτοντες ἀνὰ δεκαπέντε κρόμμια καὶ ἓνα χοίνικα κυάμων. Τοῦ ἀριστεροῦ ὁμοῦ ὀφθαλμοῦ ὁ γλύπτης δὲν θὰ εὐτυχήσῃ ἐπίσης, διότι εἶναι ἀνεπιτήδειος· καὶ, τὸ χειρότερον, κινδυνεύει νὰ μείνῃ μονόφθαλμος ἢ Σφίγγς. »

Τὸ ἐργαστήριον τοῦ νεανύμφου γλύπτου, βεσταζόμενον ὑπὸ τεσσαράκοντα στύλων, ἔκειτο ἑκατὸν πόδας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, πλησίον τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ, πενήκοντα καὶ ἑκατὸν βαθμίδας ἔχον. Πλὴν δὲ τῆς αἰθούσης, ὅπου ἐγίνοντο αἱ ἐργασίαι, εἶχε καὶ ἕξ θαλάμους διὰ κατοικίαν. Ἐνταῦθα ἔφερον ὁ γλύπτης καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ σύζυγον. Ὁ δὲ

Φαραῶ ὅς τις, εἰ καὶ τύραννος, ἦτο ὁμοῦ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ἤρχετο ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἀναχωρῶν ἔδιδε πρὸς τὴν νέαν πλουσίας ἀποδείξεις ἡγεμονικῆς τῶντι ἐλευθεριότητος, διαφιλεύων αὐτῇ χοίνικα νίτρου, τρεῖς μηλοπέποναις ἢ χειμωνικὰ, εἴκοσι σκόροδα, καὶ ἄλλα τινὰ νογαλίσματα ἢ γλυγοῦδια ὁμοίως φύσεως.

Δικαίως λοιπὸν ἐθεωρεῖτο εὐδαίμων ὁ γλύπτης· εἶχε σταθερὰν ἐργασίαν, τὴν ἐργασίαν τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐφ' ὅρου ζωῆς· εἶχεν ὠραίαν γυναῖκα· εἶχεν οἰκίαν δωρεάν· εἶχε τακτικὸν εἰσόδημα κρομμύων· εἶχε τὰ μεγαλοπρεπῆ δῶρα καὶ ἀπέλαυε τὴν εὐνοίαν τοῦ Φαραῶ. Ἀλλ' ὑπῆρξέ ποτε εὐτυχία ἐντελής ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ; Ὁ πυρρογενὴς Τυφὼν (σημειωτέον ὅτι οἱ ἔχοντες κοκκίνας τὰς τρίχας ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων κακοί, διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Διόδωρος, ἐθυσιάζοντο ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὄσίριδος), ὁ Τυφὼν λέγω ἐξῆψε τὸν φθόνον τοῦ γλύπτου τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, ὅς τις, ἄγαμος ὢν, διῆγεν ὡς πάντες οἱ ἄγχοι ζῶν οἰκτράν. Καθ' ἑκάστην νύκτα, ἐν καιρῷ μάλιστα τῆς ἀναβάσεως τοῦ Νεῖλου, ἐπιβαίνων εἰς σκαφίδιον ἤρχετο κωπηλατῶν ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν, ὑπὸ τὸν κοιτῶνα τοῦ εὐδαίμονος ἀνδρογίνου, καὶ ἐξεκώφει αὐτοὺς παίζων ἐλεεινῶς κιθάραν. Εἴκοσιν ἔτη διήρκεσαν αἱ ὠτοκόποι μελωδίαι. Καὶ ὁ μὲν σύζυγος τῆς Ζαφείρας, φύσει ἀγαθός, οὐδὲν ἔλεγεν· ὁ υἱὸς ὁμοῦ αὐτοῦ, εἴκοσαέτης ἦδη, φύσει ὀξύθυμος, ἐπεσέ τινα τῶν νυκτῶν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ κολυμβῶν κατέφθασε τὸν ψάλτην καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὰ βασίλεια τῆς Ἀμφιπρίτης. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Φαραῶ, ἰδὼν ὅτι ἀνελήφθη ὁ τεχνίτης καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃ προχωροῦσαν τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ τὴν ἐργασίαν, ὠνόμασεν ἀντ' ἐκείνου τὸν υἱὸν τοῦ γλύπτου τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ, ὀρίσας καὶ ἀξιόλογον ἀντιμισθίαν.

Κατεσκευάσθησαν τέλος πάντων ἀμφότεροι οἱ ὀφθαλμοί, καὶ οἱ τεχνῖται ἀπέθανον μεγαλυνόμενοι ὅτι ἠθέλον μείνει ἀκέραια εἰς αἰῶνας τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἀλλὰ μὴ σέβεται τι ὁ ἄνθρωπος; Ὁ Καμβύσης ἀκούσας, λέγει ὁ Ἀθηναῖος (α), ὅτι αἱ Αἰγύπτιαι διαφέρουσι, περιττὸν νὰ μάθωμεν κατὰ τί, τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐπεμψε πρὸς τὸν βασιλέα Ἄμασιν αἰτῶν πρὸς γάμον τὴν μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Ὁ Ἄμασις ὁμοῦ φοβηθεὶς μήπως ἢ θυγάτηρ αὐτοῦ δὲν λάβῃ γυναικῶς τιμὴν, ἔστειλεν ἄλλην ἀντ' αὐτῆς. Ὅτε ὁμοῦ ἔμαθε τὴν ἀπάτην ὁ Καμβύσης, ἐπεχείρησε στρατεῖαν εἰς Αἴγυπτον, καὶ στρατοπεδευσάμενος παρὰ τὴν Σφίγγα προσέταξε καὶ ἀνώρουξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς.

Καὶ ταῦτα μὲν « ἀκοῆ γράφω, » μὴ πολυπε-

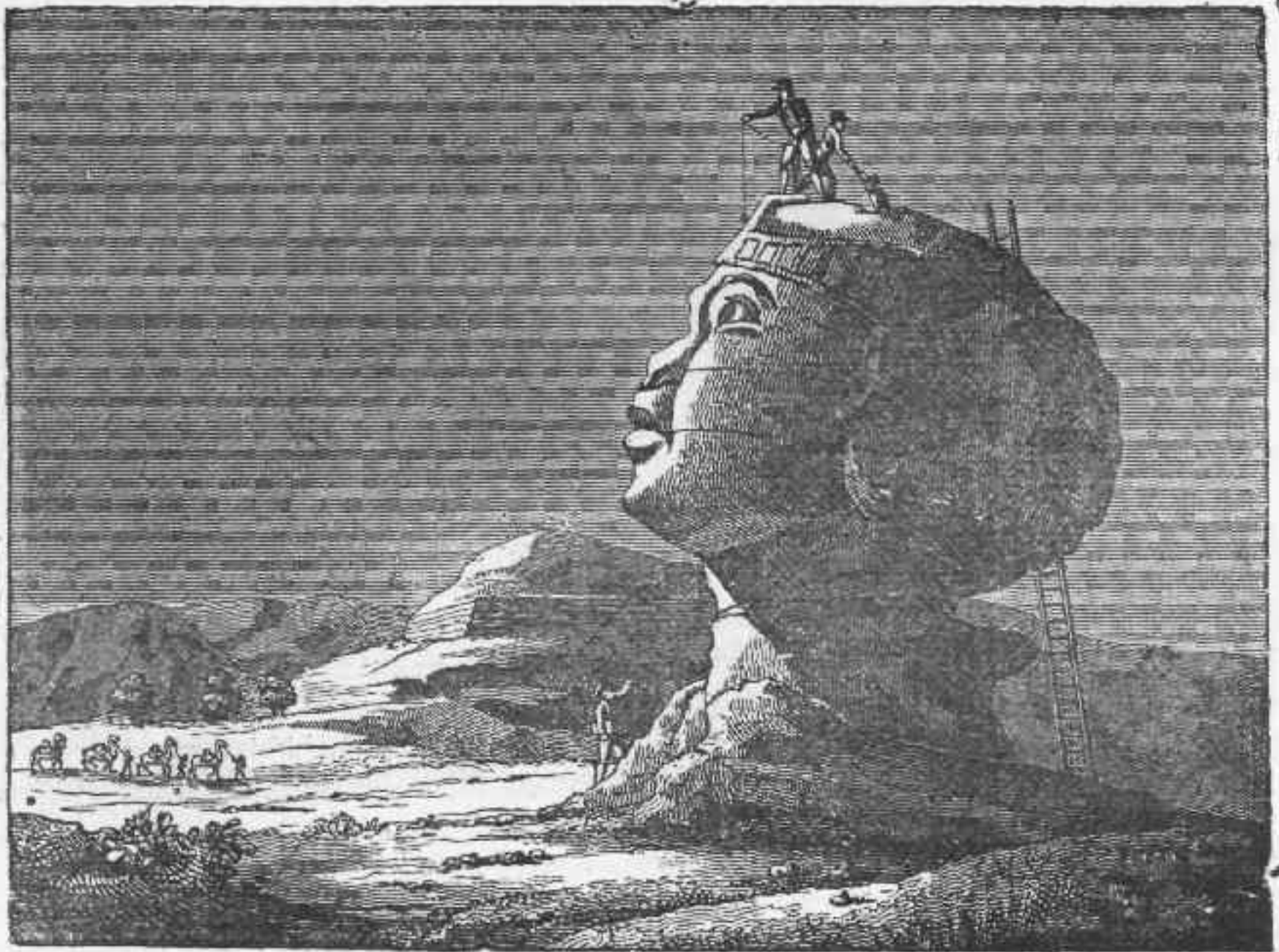
(α) Βιβλ. II', 9, 10. Ὅρα καὶ Ἡρόδ. Βιβλ. Γ', 4.

στεύων, ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος, τὰ ὑπ' Αἰγυπτίων λεγόμενα· πλὴν δὲ τῶν ὀφθαλμῶν οὐδ' ἡ ρίς τῆς Σφιγγὸς ἐμεινεν ἀλώβητος, ὡς φαίνεται ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι.

Ἀπὸ τῆς αὐλοῦ τροφῆς, τῆς ζωογονούσης δυστυχῶς μόνον τὸ πνεῦμα, μετέβημεν εἰς τὴν ὑλικὴν, καθήσαντες ὑπὸ ὑψικόμους φοίνικας, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ ἐπτερυγίζοντο τερψιθύμως ὑπὸ τῶν πνοῶν τοῦ ἀνέμου, κατ' ἐξαιρέσειν ὄροσερῶν τὴν ὄραν ἐκείνην τοῦ χρόνου. Ναὶ μὲν τὸ γεῦμα, εἰ καὶ αἰγύπτιον, δὲν ἦτο ὡς τὸ παρασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αἰγυπτίου μονάρχου χάριν τοῦ Ἰλίου· εἶχεν ὁμῶς ἀφθονον τὴν θυμηδίαν, τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν φιλοφροσύνην.

οὔτω σχηματίζεται ξηρά. Ἡ Ῥόδος δὲ αὕτη, περιτεταγισμένη οὔσα πανταχόθεν (δι' ἃ μ' ἀποβάντες ἀναβαίνομεν εἰς αὐτὴν διὰ λιθίνης κλίμακος), ὑπῆρχε καὶ ὅτε ἡ Αἴγυπτος ὑπήγετο εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου· δικαίως δὲ ὀνομάζεται Ῥόδος, διότι οὐ μόνον πλημμυρεῖ Ῥόδων, ἀλλὰ καὶ τερπνοτάτην ἔχει τὴν θέαν. Κειμένη ἐν μέσῳ τοῦ πορθμοῦ, περιβρέεται πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ βεῖθρου, καὶ ἀναψύχεται ὑπὸ γλυκυτάτων ζεφύρων καὶ βαθῶν ἔχει τὸν ὄριζοντα. Ἀλλὰ καὶ ὁποῖα οὐράνιος γαλήνη! Ἐνταῦθα, ἐντὸς τούτου τοῦ θαλάμου τοῦ κειμένου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀρωματιζομένου ὑπ' ἀνθέων, ἐδυνάμην νὰ ἐγκαταβιῶσω, παρήγορον ἔχων μικρὰν

Σφιγγίς.

Τὰ ὑποζύγια ἡμῶν ἐβόσκον ἐκεῖ πλησίον, οἱ δὲ ὀδηγοὶ καθήμενοι ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ὄνων, κατεβρόχιζον χανθὸν ὅ,τι ἐδίδομεν πρὸς αὐτοὺς, καὶ περιπαθῶς ἐκρυπτον τὰ περισσεύματα μεταξὺ τοῦ χιτῶνος καὶ τῆς πλευρᾶς.

Ἰππεύσαντες δ' ἐκ νέου ἐπανήλθομεν ἐκεῖ ὅπου εἶχομεν ἀποθήκην, καὶ μετέβημεν διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν νησίδα Ῥόδον, ἐν ἣ καίτιαι τὸ Νειλομέτριον. Ἡ βλάστησις οὕτως εἰπεῖν νέων νησιδίων ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι σπανία· διότι ὁ Νεῖλος, καθὰ λέγει καὶ ὁ γεωγράφος, ἀφαιρεῖ καὶ προστίθησι καὶ ἐναλλάττει τὰ σχήματα· ἄμμος σωρεύεται ἐπ' ἄμμου καὶ ξύλον ἐπὶ ξύλου καὶ χάλυξ ἐπὶ χάλυκος, καὶ

βιβλιοθήκην, τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ κύμα!

Καὶ πάλαι μὲν πολλὰ ἦσαν τὰ νειλομέτρια ἢ φρέατα, ἐν οἷς ἐσημειοῦντο αἱ ἀναβάσεις τοῦ Νεῖλου, αἱ μέγισται, αἱ ἐλάχισται καὶ αἱ μέσαι, διότι τὸ ἐν αὐτοῖς ὕδωρ συνανέβαινε καὶ συνεταπεινοῦτο μετὰ τοῦ ποταμοῦ· σήμερον ὁμῶς σώζεται μόνον τὸ ἐπὶ τῆς Ῥόδου. Εἶναι δὲ κτίριον ὀκτάγωνον, περικλειὸν εὐρείαν καὶ βαθεῖαν δεξαμενὴν, ἐν μέτῳ τῆς ὁποίας ἀνεγείρεται στύλος, χρησιμεύων ἀντὶ κλίμακος δεικνύουσης δι' ἀριθμῶν καὶ σημείων τὰς ἀναβάσεις καὶ καταβάσεις τοῦ ὕδατος. Περὶ τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου ἐχράχθησαν βῆττά ἐκ τοῦ Κορανίου διὰ κουφικῶν ἦτοι παναρχαίων ἀραβικῶν στοιχείων. Καὶ ἐπειδὴ

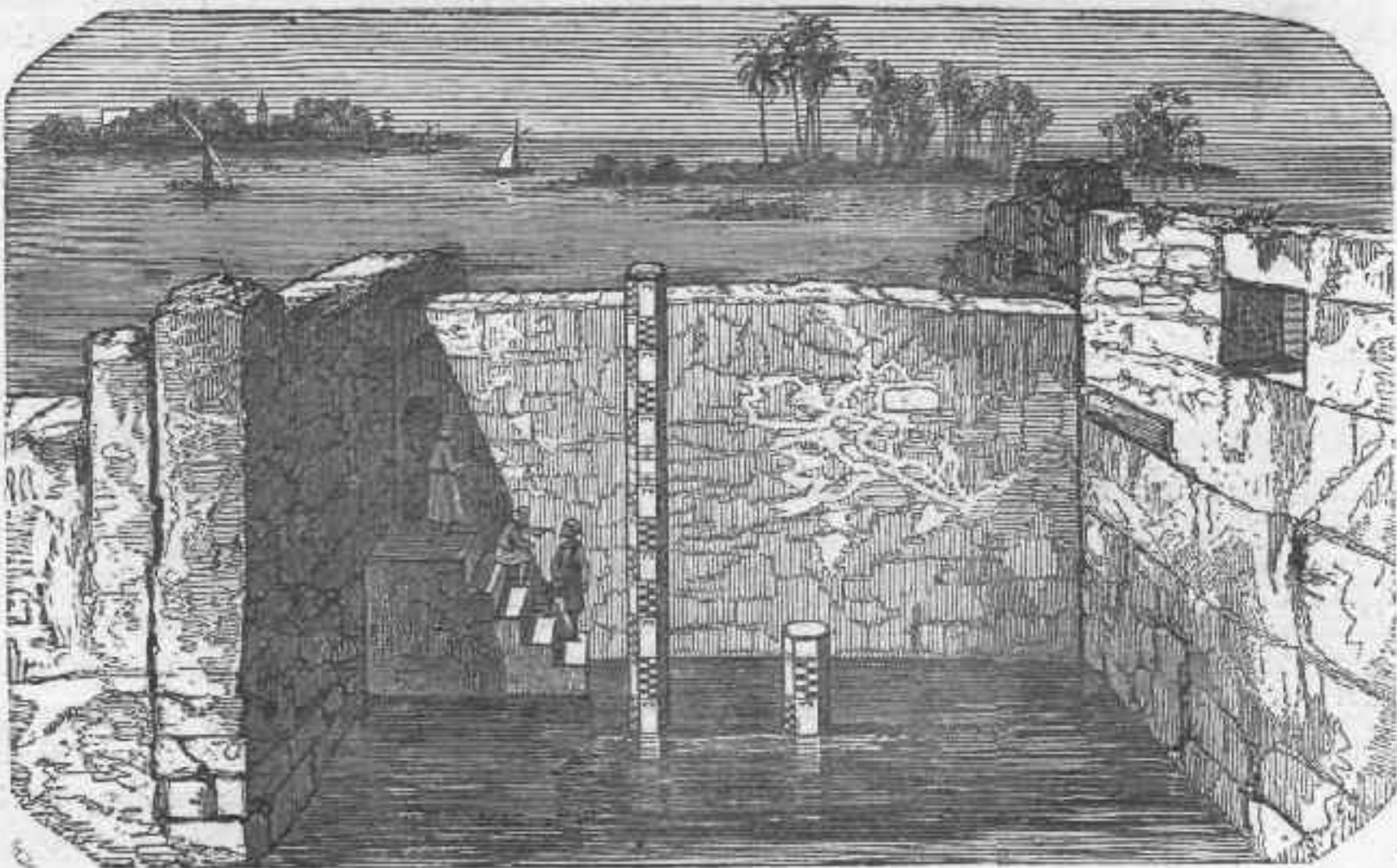
ὅτε ἐπισκέφθην αὐτὸ, τὸ ὕδωρ μόλις ἔβρεχε τὸν πυθμένα, κατέβην διὰ πολυβαθμίου πετρίνης κλίμακος. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν εἰ καὶ ἀτελής δίδει μικράν τινα ἰδέαν τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ στεγάζεται σήμερον ὑπὸ θόλου.

Κατὰ τὴν ἀραβικὴν παράδοσιν ἐν τῷ νησιδίῳ τούτῳ εὗρέθη ὁ Μωϋσῆς.

Τὰς μετὰ ταῦτα ἡμέρας ἐπισκέφθην τὰ λοιπὰ περίεργα τῆς πόλεως, οἷον τὸ λεγόμενον τοῦ Ἰωσήφ φρέαρ, τὴν ἀκρόπολιν, τζαμιά τινά, τοὺς δύο περιφρήμους κήπους, τὸν τῆς μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς Σούβρας, τὸ Μουσεῖον, τὰ ὑφαντικὰ καταστήματα καὶ εἰ τι ἄλλο ἄξιον λόγου.

περὶ Μέμφιν καὶ Σακκάραν πυραμίδας, καὶ τὸ Δέλτα, καὶ τὸν ποταμὸν καὶ τὴν ἀχανῆ πεδιάδα.

ἔχει δὲ καὶ ἄλλο τι περίεργον ἡ ἀκρόπολις· ὁ Κ. Ν. Γρόλλος καὶ ὁ Κ. Ι. Σταυρίδης, οἱ τινες εὐγενῶς με συνώδευον, μοὶ ἔδειξαν ὑψηλὸν μέρος τοῦ τείχους, ὅθεν ἐπήδησεν ἑφιππος ὁ Μαμελοῦκος Ἑμὴν βέης. Γνωστὸν ὅτι οἱ Μαμελοῦκοι, ἤτοι δούλοι ἐκ Κιρκασίας καὶ Μιγγραλίας ἀγορασθέντες τὴν ἦ' ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τῶν σουλτάνων τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐνισχυθέντες μετὰ ταῦτα κατὰ τε τὴν δύναμιν καὶ τὸν ἀριθμὸν δι' ἰδιαιτέρου τινος στρατιωτικοῦ δεσμοῦ, κατέστησαν ἰσχυροὶ καὶ ἐπιφοβοὶ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκυβέρνησαν τὴν Αἴγυπτον· ἀλλὰ καὶ τοὶ καταδιωχθέντες

Νειλομέτριον.

Τὸ φρέαρ τοῦ Ἰωσήφ κεῖται κατὰ τὴν ἀκρόπολιν ἐντὸς βράχου, καὶ εἶναι βαθύ περὶ τοὺς 260 πόδας· ἀναβιβάζεται δὲ τὸ ὕδωρ διὰ μαγγάνων περιστρεφόμενου τοῦ τροχοῦ ὑπὸ ὑποζυγίων οὐχὶ περὶ τὸ στόμιον, ἀλλὰ περὶ τὸν πυθμένα τοῦ φρέατος. Κατέβην δὲ καὶ εἰς αὐτὸ διὰ τῆς παρακειμένης ἐλικοειδοῦς κλίμακος.

Ἡ ἀκρόπολις περιέχει μέγα τζαμίον κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, παλάτιον, ὀπλοθήκην, κήπον καὶ ἄλλα· ὑπὲρ πάντα ὁμοίως ταῦτα εἴλκυσε τὴν προσοχὴν μου ὁ ἀπέραντος ἄμα δὲ καὶ θαυμάσιος ὀρίζων τῆς ἀκροπόλεως. Ἐκείθεν βλέπεις τὴν πόλιν ὅλην ὠραιζομένην ὑπὸ ἀπείρων *μινιάρων*, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα διαφέρει τῶν κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, τούτων μὲν κομψοτέρων, ἐκείνων δὲ ὀγκωδεστέρων, καὶ τὸ βλέμμα σου βυθίζεται ἐκστατικὸν εἰς τὰς

ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σουλτάνων, δὲν ἔπαυσαν τηροῦντες ἱκανὴν ἐπιβρόχην, καὶ ἀνέλαβον ἐπὶ τέλος ὅλην σχεδὸν τὴν ἀρχαίαν δύναμιν καὶ τοσούτῳ κατέστησαν ἰσχυροὶ, ὥστε ὁ πολύμητις Μεχμέτ Ἀλῆς, ἐπιθυμῶν νὰ ἐξολοθρεύσῃ αὐτοὺς ἀλλὰ μὴ τολμῶν ἀναφρονδῶν, ἐπενόησεν ἐπίβουλον σχέδιον· συνεκάλεσε, λέγω, αὐτοὺς εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ τινε προφάσει, καὶ προστάξας νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι κατέστρεψεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀλβανῶν στρατιωτῶν. Τότε ὁ Ἑμὴν βέης κατεπήδησεν ἑφιππος ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐπάλλξεων καὶ κατώρθωσε νὰ σωθῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς ὁμοίον σχεδὸν ἄλλα παρ' ὀλίγον ἐπεδιδόμην καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν ἐμῶν συγκατοίκων τὴν 14 τοῦ μηνός, ὅτε περὶ τὸ μεσονύκτιον βοῆ βαθεῖα ὡς ἄθροοι βουβάλων μυκηθμοὶ προανήγγειλε σεισμῶν

ετυχερόν. Εύρισκόμεθα τὴν ἔρκιν ἐκείνην ἐντὸς εὐρείας αἰθούσης νεοδημένου οἰκίας, καὶ ἐδύομεν ἐκατέρωθεν τοὺς τοίχους πλαγιάζοντας καὶ ἀνορθομένους· τρεῖς κλόνοι, ὁ εἷς τοῦ ἄλλου σφοδρότερος, ἔσεισαν περὶ τὸ ἐν ὧς ἔγγιστα λεπτὸν ὀριζονταίως τὰ θεμέλια τῆς πόλεως. Καὶ ἐπληρώθη τὸ τοῦ Ἡσαίου· « Ἴδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης καὶ ἤξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. » Ὁ σεισμὸς οὗτος ἐστέρησε στέγης καὶ τροφῆς τοὺς κατοίκους τῆς Ρόδου. Οἱ δὲ Ἄραβες, οἵτινες δοξάζουσι τὴν γῆν καθημένην ἐπὶ κέρατος βοῦς, ἔλεγον ὅτι καταπονηθέντος ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ βαστάζοντος κέρατος, ὁ βοῦς ἐτίναξεν αὐτὴν εἰς τὸ ἕτερον. Τοιαύτην λέγουσιν οἱ Ἄραβες τὴν αἰτίαν τῶν σεισμῶν· τὴν δὲ μᾶλλον ἢ ἦττον σφοδρότητα αὐτῶν, ἀποδίδουσιν εἰς τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον ζωηρὸν τίνχημα.

(*Ἐπιταὶ συντέχια.*)

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ.

Ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ῥώμην.

(*Συνέχ. Τῶς Φολλ. 321.*)

Τὸ σχολεῖον τῶν Ἀθηναίων, ἢ μᾶλλον τὸ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων θεωρεῖται ἀριστοῦργημα τοῦ ἀθανάτου Ῥαφαήλ. Ὁ τόπος τῆς σκηνῆς εἶναι ὡραῖον περιστύλιον πολυτελοῦς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μεταξὺ τῶν τεσσάρων πρώτων βαθμίδων φαίνονται ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, εὐκόλως ἀναγνωριζόμενοι ἐκ τοῦ σοβαροῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς αὐτῶν ἤθους. Ἐκ δεξιῶν ἴσταται ὁ Σωκράτης, διλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἐν τῷ μέσῳ δ' ἐπὶ τῆς δευτέρας βαθμίδος, εἶναι ἐξηπλωμένος ὁ Διογένης, ἀνὰ χεῖρας ἔχων βιβλίον καὶ πίθον παρ' αὐτῷ. Ποδῶν τῶν Πυθαγόρας γράφει ἐπὶ βιβλίου, καθήμενος καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

Ὁ μέγας ζωγράφος ἐνετύπωσεν ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τινῶν ἐκ τῶν σοφῶν, τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν διασημοτέρων τοῦ αἰῶνός του. Οὕτω παραδ. χάριν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀρχιμήδου, ὅστις κεκυφῶς ἐπὶ χάρτου, σχεδιάζει ἐξάγωνον διάγραμμα διὰ τοῦ διαβήτου, ἀναγνωρίζει τις τὸν περίφημον ἀρχιτέκτονα καὶ συγγενῆ τοῦ Ῥαφαήλ Lazari. Ὁ νεανίας, ὁ ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους, εἶναι ὁ Rovere, Δούξ τοῦ Ὀρβίνου καὶ ἀνεψιὸς Ἰουλίου τοῦ Β'. Ὁ ἔχων τὸ ἐν γόνυ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ παρατηρῶν αὐτὸν μετὰ προσοχῆς εἶναι ὁ Φριδερίκος Δούξ τῆς Μάντουας· τὰ πρὸς τὰ δεξιὰ δύο πρόσωπα ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Ζωροάστρου, ἔχοντα σφίραν εἰς χεῖρας, παρι-

στῶσι τὸν Περουγῖνον καὶ Ῥαφαήλ τὸν μαθητὴν του. Ἡ θαυμασία αὕτη εἰκὼν περιέχει 52 πρόσωπα, τὰ ὅποια τῶντι εἰσὶν ἀληθῆς σχολὴ τῆς ζωγραφικῆς.

Ἡ ἀπέναντι εἰκὼν παριστᾷ τὴν εἶδα περὶ τῆς θείας Μεταλήψεως· εἶναι ἡ πρώτη ζωγραφία (fresco) τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Ῥαφαήλ εἰς ταύτας τὰς αἰθούσας, θεωρουμένη ἐκ τῶν ὡραιότερων τοῦ δαιμονίου τούτου ζωγράφου, κατὰ τε τὴν σύνθεσιν καὶ τὸν χρωματισμόν. Μεταξὺ τῆς εἰκόνας ὑφύεται θυσιαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἥλιος μετὰ τῆς θείας Μεταλήψεως. Εἰς τοὺς ἀέρας ἡ Ἁγία Τριάς, ἡ Ἁγία Παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· ἐφ' ἑκατέρω τῶν πλευρῶν εἰσὶν οἱ τέσσαρες διδάκτορες τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας μετ' ἄλλων ἁγίων, συζητούντων τὸ ἀκατάληπτον τοῦτο μυστήριον.

Ἡ τρίτη εἰκὼν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὸ παραθύρον εἶναι ἐπίσης τοῦ Ῥαφαήλ, παριστῶσα τὸν Παρνασσὸν καὶ τὰς ἐννέα Μούσας, περιπατούσας ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς, ἐν μέσῳ δὲ αὐτῶν τὸν Ἀπόλλωνα, παίζοντα τὴν λύραν. Εἰς διάφορα μέρη τοῦ ὄρους εἰσὶ διεσκορπισμένοι διάφοροι ποιηταὶ ἐκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἦτοι ὁ Ὀμηρος, ἡ Σαπφῶ, ὁ Ὀράτιος, ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀβιδίος, ὁ Δάντης, ὁ Βοκάκιος κλπ.

Ἡ ὑπεράνω τοῦ παραθύρου τετάρτη εἰκὼν τοῦ Ῥαφαήλ, παριστᾷ τὴν Δικαιοσύνην ὑπὸ σύμβολον τῶν τριῶν Ἀρετῶν, τοῦτέστι τῆς Φρονήσεως, τῆς Σωφροσύνης καὶ τῆς Δυνάμεως. Ὁ θάλος τῆς αἰθούσης ταύτης, ἔργον ὡσαύτως τοῦ Ῥαφαήλ, ἔχει ἐννέα εἰκόνας. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχουσιν ἄγγελοι, ὑποστηρίζοντες τὰ ἐμβλήματα τῆς ἐκκλησίας, αἱ δὲ περίξ τέσσαρες εἰκόνας παριστῶσι τὴν φιλοσοφίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν θεολογίαν καὶ τὴν ποίησιν. Αἱ πλησίον αὐτοῦ τέσσαρες ὠρειδεῖς εἰκόνας παριστῶσι τὴν τύχην, τὴν κρίσιν τοῦ Σολομῶντος, τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὐάν δελεαζομένους ὑπὸ τοῦ ὄφραως, καὶ τέλος τὸν Μαρσύαν ἐκδερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Μένει ἡ περιγραφή τῆς τετάρτης αἰθούσης, ὀνομαζομένης « τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Κοινοπόλεως, » ἐκ τῆς ἀμιμήτου ζωγραφίας τοῦ Ῥαφαήλ, ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τῆς αἰθούσης ταύτης. Παριστᾷ τὴν κατὰ τὸ 847 ἔτος μ. Χ. ἐπὶ λέοντος τοῦ Δ'. συμβᾶσαν πυρκαϊάν ἐν τῇ κώμῃ Santo Spirito, καὶ φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ὁ ἀθάνατος ζωγράφος ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς ποιητικῆς περιγραφῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Βιργίλιος ἔκαμε περὶ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Τρωάδος, ζωγραφήσας μεταξὺ τῶν ἄλλων, σύμπλεγμα μεγάλως ὁμοιάζον τὸν Αἰνεῖον, φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων τὸν Ἀγχίτην καὶ ἀκολουθούμενον ἀπὸ Κρέουσας τὴν γυναῖκά του. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἐζωγραφήθη ἀπὸ τὸν Ἰούλιον Ῥωμάνον, τὸ δ' ἐπίλοιπον εἶναι ἔργον τοῦ Ῥαφαήλ.

Ἡ ἐπὶ τοῦ παραθύρου εἰκὼν παριστᾷ τὴν ἀπολογίαν Λέοντος τοῦ Γ. ἐνώπιον τοῦ Καρολομάγνου,